

LITERARNOPREVODNE IZMENJAVE S POLJŠČINO

Domen Krvina
ZRC SAZU

1 Uvod

Poljska literatura je obsežna. Ob vpetosti v srednjeevropski prostor jo v začetnem obdobju zaznamujejo zlasti nabožna katoliška besedila, primerljiva s slovenskimi v najzgodnejših rokopisih, delno tudi svetniške legende. Tradicija poljskega knjižnega jezika sega najmanj v renesanso, ki sta jo podobno kot na Slovenskem zaznamovala plemiško-meščanski protestantizem, postopno uveljavljanje poljščine v uradovanih besedilih, posebej tistih, ki so nastala ob zasedanjih *sejmov*, poljskih parlamentov, najpozneje od 16. stoletja dalje, pa tudi prvi veliki pesniki, med katerimi izstopa zlasti Jan Kochanowski (1530–1584). V času baroka in razsvetljenstva so zopet prevladovala (delno izpovedna) religiozna in poučna besedila. Mogočna država Poljska-Litva, ki je nastala konec 14. stoletja ob združitvi pod Jagelonci in je segala od Baltskega do Črnega morja, je proti koncu 18. stoletja izgubila neodvisnost, njeno ozemlje pa so si razdelile Prusija, Avstrija in Rusija. Sledile so neuspele vstaje proti tuji nadvladi, kar je v literaturi spremljal izrazit obrat v izpovedna besedila romantizma, ki je izražal tako osebno kot narodovo notranjo bolečino in doživljanja ob izgubi; med avtorji romantizma posebej izstopa pesnik Adam Mickiewicz (1798–1855).

Neuspešna januarska vstaja v drugi polovici 19. stoletja, ko so se Poljaki uprli ruskemu carstvu, se je odrazila tudi v literaturi, in sicer z dokončnim prelomom z idealizmom in obratom v realizem. Njegov najizrazitejši predstavnik je Bolesław Prus (1847–1912) – njegovi opisi Varšave v romanu *Lutka* (1890) so tako podrobni, da je bilo po njih mogoče obnoviti v 2. svetovni vojni porušeno mestno središče. Pozneje, vzporedno z moderno in nekaterimi njenimi elementi, sta mu sledila Stefan Żeromski (1864–1925) s pomembnim romanom o medvojni Poljski *Pred pomladjo* (1925) in Maria Dąbrowska (1889–1965)

z romanom-epopejo *Noči in dnevi* (1931–1934), ki zajema skoraj stoletje poljske in delno širše evropske zgodovine od sredine 19. do tridesetih let 20. stoletja. Drugo smer je ubral pri nas dobro znan Henryk Sienkiewicz (1846–1916) (gl. poglavje *Prevajanje Sienkiewicza*), ki je v svojih romanih med drugim opisoval idealizirano zgodovino velike poljske države na vrhuncu njene moči v 17. stoletju. Nobelov nagrajenec Władysław Reymont (1867–1925) je medtem v romanu *Kmetje* (1904–1909) s posameznimi elementi simbolizma naslikal svojevrstno sliko podeželskega življenja v menjavi letnih časov.

Poljske ni zaobšlo dogajanje moderne in simbolizma, ko so nastajale, se spajale, nekaj časa obstajale in se zopet preoblikovale najrazličnejše pesniške skupine. Med modernističnimi avtorji velja omeniti pesnika Leopolda Staffa (1878–1957). V tem času so nastala tudi nekatera pomembna dramska dela, npr. *Svatba* (1901) dramatika, pesnika, slikarja in oblikovalca Stanisława Wyspiańskiego (1869–1907), ki so imela velik vpliv na (svetovno) dramatiko. Podobno velja za dela Stanisława Ignacyja Witkiewicza (1885–1939), zlasti njegovo prizadevanje za »čisto formo«.

V času med obema vojnama in po drugi svetovni vojni je kljub določenim državnim tendencam po usmerjanju ali (po drugi svetovni vojni) celo predpisovanju načina ustvarjanja poljska literatura ob pojavu »uradnega« socialističnega realizma in podobnih tokov uspela ohraniti svojo izvirnost in samostojnost, pogosto v okviru disidentstva in izseljenstva. Z mešanico realizma, fantastike, vračanja in prepletanja (otroških) spominov predstavlja svojevrstno posebnost, ki na določen način napoveduje postmodernizem, med drugo svetovno vojno umrli poljski pisatelj judovskega rodu Bruno Schulz (1892–1942).

Omenimo še samosvojega Witolda Gombrowicza (1904–1969), ki ga zaznamuje znatna mera šaljivega cinizma do vsega tradicionalno uveljavljenega in do »slavne poljske zgodovine«, pesnika, misleca, esejista in Nobelovega nagrajenca Czesława Miłosza (1911–2004), še eno Nobelovo nagrajenko Wisławo Szymborsko (1923–2012), pa Andrzeja Stasiuka (1960) in Nobelovo nagrajenko Olgo Tokarczuk (1962), pri katerih – posebej pri zadnji – so že izrazito vidni elementi postmodernizma. Pri znanstveni fantastiki pa je treba omeniti Stanisława Łema (1921–2006), zlasti njegov roman *Solaris* (1961) (Štefan 1960; Burkot 2014; Gieysztor, Kieniewicz, Rostworowski idr. 1982; Żurawski 2007).

2 Zgodovina prevodnih tokov iz poljske literature v slovenščino in obratno

2.1 Prevajanje iz poljščine v slovenščino

Razdelitev nekoč mogočne poljsko-litovske države je bila za Poljake boleča, a je omogočila prve prave stike slovenskega literarnega in jezikovnega prostora s poljskim. Južni del Poljske s Krakovom in Galicijo je namreč pripadel avstrijski oz. avstro-ogrski monarhiji. Tako je Matija Čop kot vsestranski učenjak in poliglota nekaj časa služboval v Lvovu, pozneje pa je v Ljubljano prišel izgnani plemič in vnet zbiratelj ljudskega blaga Emil

Korytko (1813–1839), ki se je seznanil tudi s Prešernom. Stiki so bili tako vzpostavljeni, kar pa v prevodih romantične literature sprva še ni bilo vidno – le nekaj prvih prevodov romantika Mickiewicza sta opravila kar njegov sodobnik Prešeren in nato Matija Valjavec ter Matija Trnovec, Fran Miklošič pa je prevedel nekaj pesmi tako Mickiewicza kot renesančnega Jana Kochanowskega. Večinoma pa se je literatura romantizma prevajala pozneje, po drugi svetovni vojni.

Drugače je bilo s prevodi realistične literature oz. literature z elementi realizma, ki opisuje obdobje vse do konca prve svetovne vojne in ponovne vzpostavitve poljske države. Njeno prevajanje je bilo namreč v drugi polovici 19. stoletja precej intenzivno; prevladovali so revijalni prevodi. Najbolj prevajan avtor je bil Sienkiewicz (gl. poglavje *Prevajanje Sienkiewicza*), čigar dela so bila – kot je zapisal avtor sam – poljskim »srcem v spodbudo« v želji po lastni državi, s čimer so se lahko poistovetili tudi Slovenci. Prevedena sta bila tudi romana *Lutka* (1890) in *Faraon* (1897) realista Bolesława Prusa. Pozneje so, zlasti pri vsebinah s socialno noto, prevajali Žeromskega, prav tako je bilo prevedeno veliko delo Dąbrowske *Noči in dnevi* (1931–1934) ter *Kmetje* (1904–1909) Reymonta. Za mnogo teh prevodov je zaslužen zlasti France Vodnik, pozneje Janko Moder (ki sta v knjigi predstavljena posebej), svoj delež pa so prispevali še Peter Miklavec (1859–1918), slavist Rudolf Molè (1883–1969), literarni zgodovinar in jezikoslovec Joža Glonar (1885–1946) ter literarni zgodovinar in urednik France Koblar (1889–1975). Nekaj manjših prevodov zlasti romantične poezije in del s socialno tematiko je opravil tudi literarni kritik, urednik in avtor Tine Debeljak (1903–1989).

Druga stopnja prevajalskega zagona se je začela po drugi svetovni vojni, predvsem konec šestdesetih in nato v sedemdesetih letih 20. stoletja. Po eni strani so bili prevajalci poezije (zlasti iz obdobja romantike in moderne) nekateri književniki pesniki, kot sta bila npr. Lojze Krakar (1926–1995) in Tone Pretnar (1945–1992), sicer tudi literarna zgodovinarja. Po drugi strani so bili prevodi tako poezije kot proze vsaj do neke mere povezani z druge vrste (osebnimi) prizadevanji, npr. tistimi za ustanovitev najprej lektorata in nato v začetku 21. stoletja tudi katedre za poljski jezik in književnost na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Tu je treba omeniti vlogo dveh predavateljev in literarnih zgodovinarjev, plodnih prevajalcev Rozke Štefan (1913–2011) in Nika Ježa (1948), ki sta del svojega izobraževanja opravila na Poljskem in s Poljsko ohranila globoke vezi. Vzpostavitvi najprej lektorata in nato študija poljskega jezika in književnosti s potrebo po študijskih gradivih ter (tudi) prevedeni lektiri so vzporedno sledili prevodi del pomembnejših avtorjev, zlasti iz obdobja romantizma, moderne, modernizma, postmodernizma (in njihovih kombinacij), npr. Mickiewicza, Staffa, Schulza, Gombrowicza, Szymborske. Med aktivnejšimi prevajalci zadnjega časa velja omeniti še literarno zgodovinarico in publicistko Katarino Šalamun-Biedrzycko (1942), prevajalko in urednico Jano Unuk (1959), ki se loteva prevodov tudi najnovejših del – posebej opusa Olge Tokarczuk, ter urednico in kulturno delavko Tatjano Jamnik (1976;

podrobneje v Planinc 2015; Štefan 1960, 478–536; Wtorkowska in Žabkar Šalić 2018; Žabkar Šalić 2018).

2.2 Prevajanje iz slovenščine v poljščino

Prevajanje slovenske literature v poljščino se je posebej razmahnilo po družbenih spremembah ob spremembi političnega sistema na Poljskem in v Sloveniji konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let 20. stoletja. Podobno kot v slovenskem primeru je bil tudi na Poljskem eden od pomembnih dejavnikov, ki so spodbujali nastanek prevodov, ustanavljanje lektoratov in študijskih smeri slovenščine na poljskih univerzah – v Katowicah, Varšavi in Lodžu. Prevajalci so prevode pogosto urejali v zbirke, jih opremljali s spremnimi besedami in sodelovali pri njihovi promociji. Večinoma gre za delavce v izobraževanju ali kulturi, nekateri od njih (podobno kot pri nas prevajalca poljske poezije Krakar in Pretnar) so tudi sami književniki. Pri prevodih proze je treba omeniti slavistko in urednico Joanno Pomorsko (1953), ki prevaja zlasti dela uveljavljenih slovenskih avtorjev, denimo Draga Jančarja in Janija Virka, revijalno pa je prevedla tudi tri novejšje slovenske drame Dušana Jovanovića, Matjaža Zupančiča in Simone Semenič. Glavna prevajalka slovenske poezije v poljščino je na Poljskem živeča Slovenka Katarina Šalamun-Biedrzycka, ki poznavanje slovenščine in slovenskih kulturnih ter literarnih specifik uporablja za približanje sveta slovenske poezije poljskemu bralcu. Knjižno in revijalno objavlja prevode del tako že uveljavljenih kot mlajših avtorjev, kot so Gregor Strniša, Tomaž Šalamun, Aleš Debeljak, Uroš Zupan, Primož Čučnik, Meta Kušar. Že leta 1980 je v poljščini izdala tudi literarnozgodovinsko monografijo *Poezja Antona Podbevška i Antona Vodnika w latach dwudziestych XX wieku* [Poezija Antona Podbevška in Antona Vodnika v dvajsetih letih 20. stoletja].

Obe zgoraj omenjeni prevajalki sta za svoje delo prejeli vsaj po eno priznanje: Pomorska je na Poljskem prejela nagrado Združenja avtorjev ZAIKS za prevod tuje književnosti v poljščino in v Sloveniji Pretnarjevo nagrado za promocijo slovenske kulture in književnosti, ki sta jo za svojo jezikoslovno, literarnozgodovinsko in prevodoslovno dejavnost prejela tudi univerzitetna profesorja Božena Tokarz (1946) in Emil Tokarz (1944); Katarina Šalamun-Biedrzycka pa je skupaj z Miłoszem Biedrzyckim zaslužna za prevod zbirke Uroša Zupana z naslovom *Niespieszna żegluga* [Počasna plovba], ki je leta 2016 prejela nagrado Wisławe Szymborske za najboljšo tujo pesniško zbirko na Poljskem.

Drugi pomembnejši prevajalci slovenske književnosti v poljščino so še univerzitetna predavateljica Agnieszka Będkowska-Kopczyk (1972) in Michał Kopczyk (1971) ter književnika Miłosz Biedrzycki (1967) in Adam Wiedemann (1967), ki prevajajo npr. Uroša Zupana, Primoža Čučnika, Toneta Škrjanca, Braneta Mozetiča, Petra Semoliča, Alojza Ihana, Miklavža Komelja. Trije od omenjenih prevajalcev so leta 2011 sodelovali pri antologiji sodobnih slovenskih pesnic Šestnajst slovenskih pesnic/Szesnaście poetek

słoweńskich. Dejavná je tudi generácija najmlajših prevajalcev: Wojciech Domachowski, Tomasz Łukaszewicz, Ewa Ziewiec, ki prevajajo predvsem prozo, Karolina Bucka Kustec, Marcin Warmuz in Maciej Olszewski, ki prevajajo poezijo, in Marlena Gruda, ki prevaja tako prozo kot poezijo (zlasti Kosovela). Vsi naštetí v svojih prevodih izbirajo zlasti dela mlajših slovenskih avtorjev, npr. Aleša Čara, Miha Mazzinija, Vlada Žabota, Gorana Vojnovića, Maje Novak, pa Iztoka Osojnika, Jureta Detele in Klemena Piska (podrobneje Gawlak 2018).

3 Žanri, ki se prevajajo

V slovenskih prevodih poljske književnosti imajo največji delež besedila iz obdobja realizma (tudi zato, ker realizem poleg izrazite prevlade po obdobju romantizma pozneje soobstaja z moderno, modernizmom, se nadaljuje s socialističnim realizmom, njegovi elementi pa se pojavljajo tudi v postmodernizmu) in postmodernizma, sledita modernizem in romantizem. Med prevedenim deli prevladuje proza – izstopajo daljši romani (tudi romani-epopeje), kot so npr. *Noći in dnevi* Marie Dąbrowske ali trilogija del *Z ognjem in mečem*, *Potop* in *Mali vitez* Henryka Sienkiewicza, ali krajši romani in povesti. Prav tako je pogosta poezija, sploh v romantiki, pri modernizmu in delno postmodernizmu pa je nanjo vezana predvsem lirika Wisławe Szymborske, tudi Czesława Miłosza. Dramatika je v prevodih prisotna le v manjšem obsegu.

Če si ogleđamo, kateri žanri – pri čemer ni redka žanrska prehodnost oz. hibridnost, zlasti v modernizmu in še posebej postmodernizmu – prevladujejo pri prevodih iz posameznih obdobj, lahko ugotovimo, da je v redkih prevodih renesančnih del to poezija, zlasti pesnitev; v prevodih del iz obdobja romantizma (ki so prevedena v zmeren obsegu) tudi poezija, zlasti lirski pesem in (epska, lirski, epsko-lirski) pesnitev; v številnih prevodih realističnih del izrazito prevladuje proza, zlasti roman in povest; v relativno redkih prevodih del iz obdobja moderne z elementi simbolizma se pojavlja zopet poezija, zlasti lirski pesem, in drama; v relativno številnih prevodih del iz obdobja, ki združuje elemente tako modernizma kot postmodernizma, prevladujeta proza, zlasti roman z elementi jezikovne igre, in poezija, zlasti lirski pesem z elementi pesnitve ali obratno, delno tudi dramatika; v številnih prevodih postmodernističnih del pa se glede na siceršnje značilnosti postmodernizma pojavljajo vse zgoraj našteté literarne oblike, pogosto mešano in z elementi jezikovne igre.

4 Pomembni avtorji in njihova dela

Od renesančnih avtorjev se v prevodih v omejenem obsegu pojavlja le Jan Kochanowski z izborom *Kochanowski*, ki ga je prevedel Lojze Krakar. Bolje je zastopano obdobje romantizma, predvsem njegov najizrazitejši predstavnik Adam Mickiewicz, in sicer

z nekaj pesniškimi zbirkami, posebej pa velja omeniti dve pesnitvi, in sicer *Konrad Wallenrod* ter *Gospod Tadej* v prevodih Rozke Štefan. Njegov mlajši sopotnik Juliusz Słowacki se v knjižnih prevodih pojavlja redkeje, npr. s pesnitvijo *Oče okuženih* v prevodu Tineta Debeljaka in krajšim izborom poezije *Słowacki*, ki sta ga pripravila Rozka Štefan in Dušan Ludvik.

Po številu prevodov izstopa obdobje realizma, bolj ali manj izrazite elemente katerega najdemo tudi v poznejših obdobjih. Med avtorji, ki jih je prevod slovenskim bralcem posebej približal, je treba izpostaviti zlasti številne prevode del Henryka Sienkiewicza, takoj za njim pa Bolesława Prusa, posebej pa njegova romana *Lutka* in *Faraon*, ki sta ju prevedla Marjan Bergant in France Koblar. Vzporedno z moderno so ustvarjali avtorji, pri katerih prav tako prevladuje realizem, čeprav lahko z nekaterimi elementi simbolizma; tudi tu imamo v slovenskih prevodih zlasti pomembnejše, obsežnejše romane, kot so *Noči in dnevi* Marie Dąbrowske v prevodu Franceta Vodnika, *Kmetje* Władysława Reymonta v prevodu Janka Modra, *Pred pomladjo* ter *Prah in pepel* Stefana Żeromskega, ki ju je prevedel France Vodnik. Še dosti pozneje najdemo elemente realizma v znanstveni fantastiki Stanisława Łema, npr. v kratki prozi *Kiberiada* v prevodu Nika Ježa in roman *Solaris* v prevodu Tatjane Jamnik, pa tudi v polreportažni ustvarjalnosti Ryszarda Kapuścińskiego, npr. v delih *Cesar*, *Ebenovina*, *Potovanje s Herodotom*, ki jih je prevedel Niko Jež, ter Andrzeja Stasiuka v prevodih potopisnih del *Fado* in *Na poti v Babadag*, ki ju je pripravila Jana Unuk.

Mnogo šibkeje je v prevodih zastopano obdobje moderne z nekaterimi elementi simbolizma. Med pesniki omenimo Leopolda Staffa – od njegovega dela je preveden izbor pesmi z naslovom *Leopold Staff*, za katerega je poskrbela Rozka Štefan. Zastopa pa to obdobje tudi v prevodih mnogo redkeje prisotna dramatika, in sicer drama *Svatba* vsestranskega umetnika Stanisława Wyspiańskiego, ki jo je prevedla Katarina Šalamun-Biedrzycka.

Precej bolje je s prevodi pokrito obdobje, ki združuje modernizem z elementi postmodernizma (in delno vanj že prehaja). Svetovno znan je emigrantski avtor Witold Gombrowicz, s katerim se lahko slovenski avtor seznanijo v več prevodih del, kot so npr. kratka proza *Bakakaj* v prevodu Jane Unuk, romani *Kozmos* v prevodu Karmen Kende-Jež in Nika Ježa, *Ferdydurke* in *Pornografija* v prevodih Katarine Šalamun-Biedrzycke in *Trans-atlantik*, ki ga je prevedel Niko Jež. Prevedenih je tudi več del Pawła Huelleja, npr. roman *Mercedes-Benz*, ki ga je prevedla Staša Pavlović, romana *David Weiser* in *Zadnja večerja*, ki ju je prevedla Jana Unuk, in Bruna Schulza – zbirka kratkih zgodb *Cimetove prodajalne* in kratka proza *Sanatorij Pri peščeni uri* v prevodih Šalamun-Biedrzycke oz. Jane Unuk – posamezne pesmi in eseji ter roman *Dolina Isse* Nobelovega nagrajenca Czesława Miłosza (za prevode v zbirki *Nobelovci* sta poskrbela Katarina Šalamun-Biedrzycka in Janko Moder), pa tudi roman *Slovo od jeseni* Stanisława Ignacyja Witkiewicza, ki ga je prevedel Niko Jež.

Zelo dobro je v prevodih zastopano obdobje postmodernizma, zlasti dela večkrat nagrajene – tudi Nobelove nagrajenke – Olge Tokarczuk: Jana Unuk je prevedla npr. kratko prozo *Bizarne zgodbe*, romane *Beguni*, *Jakobove bukve*, *Pelji svoj plug čez kosti mrtvih*, medtem ko je Jasmina Šuler Galos poskrbela za prevod romana *Pravek in drugi časi*. Poleg prej omenjenih polreportažnih je prevedenih tudi več pretežno postmodernističnih del Andrzej Stasiuka – romana *Devet*, *Taksim* ter *Galicijske zgodbe*, ki jih je prevedla Jana Unuk, in izbor poezije Nobelove nagrajenke Wisławe Szymborske, ki so ga v nekaj zbirkah (npr. *Semenj čudežev*, *Radost pisanja*, *Trenutek*) predstavili Rozka Štefan, Jana Unuk in Niko Jež.

5 Pomembni prevajalci

Poljsko literaturo je v slovenščino prevajalo več prevajalcev, pri čemer so posamezni prevajalci omenjeni že pri zgodovini prevodnih tokov. V tem poglavju navajamo prevajalce z večjim opusom prevodov iz poljščine v slovenščino, Francetu Vodniku in Janku Modru pa sta posvečena samostojna profila (gl. poglavji *France Vodnik* in *Janko Moder*).

Literarni zgodovinar, knjižničar in jezikoslovec Joža Glonar (1885–1946) je v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja prevajal zlasti dela Bolesława Prusa in Władysława Reymonta; prevedel je tudi *Quo Vadis* Henryka Sienkiewicza. Rozka Štefan (1913–2011), jezikoslovka in prva slovenska polonistka, avtorica doslej edinega obsežnejšega pregleda poljske književnosti v slovenščini od njenih začetkov do modernizma (skupaj s pregledom dotedanjih prevodov), je v drugi polovici 20. stoletja iz poljščine prevajala zlasti poezijo, npr. izbore del Adama Mickiewicza, Czesława Miłosza, Juliusza Słowackega, Leopolda Staffa. Lojze Krakar (1926–1995), pesnik, esejist in literarni zgodovinar, je v drugi polovici 20. stoletja prevajal in v posameznih izborih objavljaj poljsko poezijo, zlasti dela že omenjenih Jana Kochanowskega in Mickiewicza ter Juliana Tuwima, ki pripada prvi polovici 20. stoletja. Literarni zgodovinar in verzolog Tone Pretnar (1945–1992), ki je doktoriral iz primerjave Prešerna in Mickiewicza, je konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let 20. stoletja prevajal zlasti poezijo, in sicer iz opusa romantikov Mickiewicza, Cypriana Norwida ter Miłosza in Zbigniewa Herberta, ki sta zaznamovala 20. stoletje, delno pa tudi prozo, in sicer dela sodobnih avtorjev Jerzyja Andrzejewskega in Tadeusza Konwickega.

Niko Jež (1948), univerzitetni predavatelj poljske književnosti, prevaja zlasti sodobno prozo, in sicer dela Andrzejewskega, Witolda Gombrowicza, Pawła Huelleja, Ryszarda Kapuścińskiego, Stanisława Łema, Ignacyja Witkiewicza, pa tudi poezijo Wisławe Szymborske, Zbigniewa Herberta in Adama Zagajewskega. Katarina Šalamun-Biedrzycka (1942), literarna zgodovinarica in vsestranska prevajalka tako iz poljščine v slovenščino kot tudi iz slovenščine v poljščino, vse od sedemdesetih let 20. stoletja prevaja sodobno prozo (dela Gombrowicza, Huelleja, Schulza), esejistiko in poezijo

(opus Miłosza), poezijo (dela romantika Norwida in Zagajewskega, ki sodi med sodobne avtorje), in modernistično dramatiko Stanisława Wyspiańskiego.

Urednica in vsestranska prevajalka iz poljščine v slovenščino Jana Unuk (1953) prevaja zlasti postmodernistična dela, večinoma proza, npr. dela Gombrowicza, Huelleja, Schulza in Stasiuka, posebej je treba izpostaviti prevode del nobelovke Olge Tokarczuk, tudi esejistiko Zbigniewa Herberta in Czesława Miłosza.

6 Prevodoslovne obravnave

Še bolj kot za literarne prevode iz poljščine v slovenščino (in obratno) velja za njihove prevodoslovne obravnave, da so vezane na manjši krog raziskovalcev, ki so s ciljno kulturo, književnostjo in posamezniki povezani tudi osebno. Njihove raznovrstne obravnave vsekakor izkazujejo vzajemno zanimanje.

V slovenskem prostoru je treba najprej izpostaviti večkrat omenjena prevajalca, raziskovalca in univerzitetna profesorja Rozko Štefan in Nika Ježa, ki se mu je v nekaterih analizah pridružil Tone Pretnar.

Za analize Rozke Štefan je značilno zanimanje zlasti za prevode poljske poezije v slovenščino, in sicer vezano tako na posamezne prevajalce (npr. na Toneta Pretnarja) kot na prevode poljske poezije posameznih obdobij, npr. moderne in simbolizma, prevodno-receptijsko pa je pomembna tudi njena *Poljska književnost* (Štefan 1960), ki jo dopolnjuje »Bibliografski pregled slovenskih prevodov iz poljske književnosti«, ki so ga sestavili Gregor Kocijan, Jože Koruza in Jože Pogačnik (1960). Rozka Štefan se je posvetila tudi npr. recepciji Cankarja pri Poljaki (Štefan 1969; podrobneje gl. Wtorkowska in Žabkar Šalić 2018). Tudi Nika Ježa v prevodoslovnih obravnavah zanima zlasti prenos poljske poezije v slovenščino, vključno z zgodovinsko-kulturnimi ovirami, kot so vidne npr. v prevodu dela *Gospod Tadej* Rozke Štefan, pa tudi poljsko-slovenska prevodna dinamika nasploh (npr. Jež 1983, 2017). Skupaj s Tonetom Pretnarjem sta analizirala tudi prevode del Marie Dąbrowske, zlasti roman-epopejo *Noči in dnevi* v prevodu Franceta Vodnika, in kulturno pogojenost njihove recepcije pri Slovencih (podrobneje gl. Žabkar Šalić 2018). Tone Pretnar se je ukvarjal s Franom Miklošičem kot prevajalcem iz poljščine in s slovenskimi prevodi Mickiewicza (Pretnar 1991, 1992; gl. tudi Ostromęcka-Frączak 2017).

Na Poljskem velja pri izhodiščno – čeprav ne izključno – literarnovednem vidiku prevodoslovnih obravnav omeniti zlasti Boženo Tokarz, zaslužno med drugim za prevodoslovno revijo *Przekłady Literatur Słowiańskich* [Prevodi slovanskih književnosti], katere glavna urednica je bila do leta 2016, delno tudi Emila Tokarza s Šlezijske univerze. Božena Tokarz se v svojih analizah poljsko-slovenskega literarnega prevoda, ki so bile pred kratkim zbrane v monografski izdaji (Tokarz 2019), loteva različnih tem: prevodov posameznih del, npr. Gombrowiczevega romana *Trans-Atlantik* v prevodu

Nika Ježa, avtorjev (npr. Prešerna, Stanisława Lema) in problemskih vidikov (empatije, tabujev, kulturnih ovir, slovnčnih kategorij). S slovenskimi prevodi poljske dramatike se je ukvarjala Joanna Pomorska (1983).

Pretežno jezikoslovni značaj (jezikovno-stilni vidik) zaznamuje prevodoslovne analize Božene Ostromęcke-Frączak in Agnieszke Zatorske z Univerze v Lodžu. Ostromęcka-Frączak se posveča zlasti slovenskim prevodom Dąbrowske, posebej slovenskim ustreznikom in bolj ali manj posrečenim slovenskim prevodnim poenostavitvam za določene pojave predmetnosti v poljskem okolju. Analizirala je tudi slovenske ustreznike za poljske prilastke v prevodih Tadeusza Konwickega (Ostromęcka-Frączak 1994; podrobneje gl. Wtorkowska 2009). Zatorska se posveča zlasti obsežnemu naboru slovenskih prevodov Sienkiewiczza, tako npr. glagolom izražanja čustev, poimenovanjem za barve, oblačila, živali, rastline ipd., pa splošnim vprašanjem semantike in stilistike ter prevajalskim tehnikam (krajšanje, izpust, avgmentacija, eksplikacija, nadomestitev) nasploh (npr. Zatorska 2020, 2021, 2022).

Prevodoslovne analize tako v Sloveniji kot na Poljskem so izvedli še nekateri drugi raziskovalci: zlasti za prevajanje novejšje slovenske literature v poljščino od devetdesetih let 20. stoletja dalje npr. Monika Gawlak, ki je raziskovala prevajanje sodobne slovenske dramatike in proze v poljščino (Gawlak 2012, 2014), sodobne poljske prevajalce iz slovenščine (Gawlak 2018), uredila pa je tudi več bibliografij poljskih prevodov slovenske književnosti (npr. Gawlak 2010), pa Kamil Szafraniec, deloma Katarzyna Bednarska, ki sta raziskovala med drugim prevajalske opombe v slovenskih prevodih poljske literature (Bednarska in Szafraniec 2017) in prevajanje poljskega slenga v slovenščino (Szafraniec 2015); recepcijo poljske književnosti od moderne in modernizma dalje, tudi v filmskih adaptacijah, raziskuje Lidija Rezoničnik (npr. Rezoničnik 2014). Tematika priteguje zanimanje tudi posameznih mlajših raziskovalcev, npr. Janža Snoja, ki je analiziral slovenski prevod *Kiberiade* Stanisława Lema (Snoj 2018) in prenos ideoloških potez Sienkiewiczzevega mladinskega romana *V puščavi in goščavi* v slovenski prevod (Snoj 2020), ter Tonje Planinc (2015), ki se je posvetila slovenskim prevodom poljske književnosti v 19. stoletju.

7 Zaključek

Iz obsežne poljske literature je v slovenščino preveden znaten del opusa večine najpomembnejših avtorjev. Izrazito dobro je pokrito zlasti obdobje realizma – ti prevodi so večinoma nastajali kot posledica neposredne seznanjenosti s poljsko literaturo v okviru Avstro-Ogrske monarhije, kamor je spadal južni del razdeljene Poljske od konca 18. stoletja do konca 1. svetovne vojne, novi prevodi (npr. Franceta Vodnika, Janka Modra) pa so nastali še pozneje. Sledita obdobji modernizma in postmodernizma (meja med obema ni ostra); manj izrazito je v prevodih zastopano obdobje romantizma, še manj pa

moderne in renesanse. Prevajata se tako proza kot poezija, manj dramatika. Za prevode iz obdobja modernizma, postmodernizma in delno romantizma so med drugim zaslužni prevajalci, ki so bili aktivni pri vzpostavitvi študija poljskega jezika in književnosti na ljubljanski Filozofski fakulteti, zlasti Rozka Štefan in Niko Jež, oba tudi predavatelja. Pri prevodih zadnjega obdobja, posebej (post)modernističnih del, je izrazito dejavna Jana Unuk; posebej velja izpostaviti njen prevod opusa Nobelove nagrajenke Olge Tokarczuk. Podobno že od sedemdesetih let 20. stoletja velja za na Poljskem živečo Katarino Šalamun-Biedrzycko, ki je obenem tudi ena glavnih prevajalk slovenske poezije v poljščino. Prevodi iz slovenščine v poljščino zajemajo zlasti novejšo slovensko književnost od 90. let 20. stoletja dalje, pri čemer so – podobno kot to velja za precej slovenskih prevodov iz poljščine – pogosto delo prevajalcev, ki so s Slovenijo tako ali drugače povezani. Še bolj to velja za dinamično prevodoslovno recepcijo, ki so jo zaznamovali številni raziskovalci, npr. Rozka Štefan, Niko Jež, Božena Tokarz, Božena Ostromęcka-Fraćzak, Agnieszka Zatorska, katerih delo nadaljujejo tudi raziskovalci naslednjih generacij.

8 Seznam sorodnih poglavij v monografiji

Prevajanje Sienkiewicza / France Vodnik / Janko Moder

Bibliografija

- Bednarska, Katarzyna in Kamil Szafraniec. 2017. »Przypisy tłumacza w wybranych słoweńskich przekładach literatury polskiej.« *Przekłady literatur słowiańskich* 8, št. 1: 205–217.
- Burkot, Stanisław. 2014. *Literatura polska 1939–2009*. Varšava: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Gawlak, Monika. 2010. »Bibliografia przekładów literatury słoweńskiej w Polsce w latach 1990—2006.« *Przekłady literatur słowiańskich* 1, št. 2: 11–49.
- Gawlak, Monika. 2012. »Poljski prevodi slovenskih dram v letih od 1991 do 2005.« *V Slovenska dramatika*, uredila Mateja Pezdirc Bartol, 85–92. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Gawlak, Monika. 2014. »Prevodi slovenske proze na Poljskem po letu 1991.« *V Recepcija slovenske književnosti*, uredila Alenka Žbogar, 137–144. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani..
- Gawlak, Monika. 2018. »Prevajalci slovenske književnosti po letu 1989.« *V Sedemdeset let poučevanja poljskega jezika v Ljubljani: posvečeno Nikolaju Ježu*, uredile Maria Wtorkowska, Maria Waclawek in Lidija Rezoničnik, 199–208. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani..
- Gieysztor, Aleksander, Stefan Kieniewicz, Emanuel Rostworowski, Janusz Tazbir in Henryk Wereszycki. 1982. *Zgodovina Poljske*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jež, Niko. 1983. »Bibliografija slovenskih prevodov iz poljske književnosti, 1960–1980.« *V Varujte me, mile zarje*, uredila Katarina Šalamun-Biedrzycka, 175–205. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Jež, Niko. 2017. »Nova dinamika prevajanja iz poljske književnosti v zadnjih desetletjih.« *Jezik in slovstvo* 62, št. 2–3: 67–75.
- Kocijan, Gregor, Jože Koruza in Jože Pogačnik. 1960. »Bibliografski pregled slovenskih prevodov iz poljske književnosti.« *V Rozka Štefan – Poljska književnost*, 473–536. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Ostromęcka-Frączak, Bożena. 1994. »Kronika ljubezenskih pripetljajev Tadeusza Konwickega v slovenskem prevodu Toneta Pretnarja.« *Jezik in slovstvo* 39, št. 4: 145–154.
- Ostromęcka-Frączak, Bożena. 2017. »Polonica Toneta Pretnarja.« *Jezik in slovstvo* 62, št. 2–3: 85–90.
- Planinc, Tonja. 2015. »Podoba poljske književnosti v slovenskih prevodih 19. stoletja.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Pomorska, Joanna. 1983. »Poljska drama na slovenskih odrih.« Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Pretnar, Tone. 1991. »Fran Miklošič kot prevajalec poljske poezije.« *Jezik in slovstvo* 37, št. 1–2: 22–27.
- Pretnar, Tone. 1992. »O verzu slovenskih prevodov Mickiewiczvih pesniških besedil.« *V Słowińska metryka porównawcza* 4, uredili Lucylla Psczołowska in Dorota Urbańska, 106–131. Wrocław: Zakład narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk.

- Rezoničnik, Lidija. 2014. »Poljski in slovenski literarni kanon obdobja modernizma v filmski adaptaciji.« Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani.
- Snoj, Janž. 2018. »Kiberiada Stanisława Lema in njen slovenski prevod.« *V Sedemdeset let poučevanja poljskega jezika v Ljubljani: posvečeno Nikolaju Ježu*, uredile Maria Wtorkowska, Maria Waclawek in Lidija Rezoničnik, 187–197. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Snoj, Janž. 2020. »Translating ideology with ideology: the case of Sienkiewicz's novel *In desert and wilderness* and its Slovenian translations.« *V New horizons in translation research and education* 5, uredile Anne Ketola, Tamara Mikolič Južnič in Outi Paloposki, 101–123. Tampere: Tampere University.
- Stafranec, Kamil. 2015. »Norma v prevodu poljskega slenga v slovenščino.« *V Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*, uredila Mojca Smolej, 713–720. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Štefan, Rozka. 1960. *Poljska književnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Štefan, Rozka. 1969. »Cankar pri Poljakih.« *Slavistična revija* 17, št. 1: 307–313.
- Tokarz, Božena. 2019. *Eseji o poljsko-slovenskem književnem prevajanju*, prevedla Niko Jež in Primož Čučnik. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Wtorkowska, Maria. 2009. »Profesorica Božena Ostromęcka-Frączak – jezikoslovna vez med Poljsko in Slovenijo.« *Jezikoslovni zapiski* 15, št. 1–2: 287–292.
- Wtorkowska, Maria in Ana Žabkar Šalić. 2018. »Rozka Štefan in razvoj polonistike v Ljubljani.« *V Sedemdeset let poučevanja poljskega jezika v Ljubljani: posvečeno Nikolaju Ježu*, uredile Maria Wtorkowska, Maria Waclawek in Lidija Rezoničnik, 13–24. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Zatorska, Agnieszka. 2020. »Predykaty miłości w Bez dogmatu i Rodzinie Połanieckich Henryka Sienkiewicza. Przekład na język słoweński.« *V Contributions to the 22nd Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*, uredili Enrique Gutiérrez Rubio, Dorota Kruk, Ildikó Pálosi, Traci Speed, Zuzana Týrová, Daria Vashchenko in Aneta Wysocka, 346–354. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Zatorska, Agnieszka. 2021. »Obleka perunikove barve: nazvy kolorów w słoweńskim przekładzie powieści 'Rodzina Połanieckich' Henryka Sienkiewicza.« *Jezikoslovni zapiski* 27, št. 1: 103–120.
- Zatorska, Agnieszka. 2022. »Pregled raziskovalne problematike pri analizi slovenskih prevodov poljskih klasičnih romanov.« *V Slavistična prepletanja* 2, uredila Gjoko Nikolovski in Natalija Ulčnik, 82–96. Maribor: Univerza v Mariboru.
- Žabkar Šalić, Ana. 2018. »Niko Jež – prevajalec in posrednik poljske književnosti.« *V Sedemdeset let poučevanja poljskega jezika v Ljubljani: posvečeno Nikolaju Ježu*, uredile Maria Wtorkowska, Maria Waclawek in Lidija Rezoničnik, 25–36. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Żurawski, Sławomir, ur. 2007. *Literatura polska: encyklopedia PWN. Epoki literackie, prądy i kierunki, dzieła i twórcy*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

POVZETEK

V slovenščino je preveden nezanemarljiv del opusa najpomembnejših poljskih literatov. Prevodno zelo dobro pokrito je zlasti obdobje realizma, sledita obdobji modernizma in postmodernizma, medtem ko so ostala obdobja manj zastopana. Najbolj pogosto se prevajata proza in poezija, medtem ko je dramatika pritegnila manj prevodne pozornosti. Za prevode iz obdobja modernizma, postmodernizma in delno romantizma so zaslužni prevajalci, ki so bili aktivni pri vzpostavitvi študija poljskega jezika in književnosti na ljubljanski Filozofski fakulteti, zlasti Rozka Štefan in Niko Jež. Zlasti pri prevodih (post)modernističnih del je izrazito dejavna Jana Unuk – posebej velja izpostaviti njeno prevajanje opusa Nobelove nagrajenke Olge Tokarczuk. Podobno že od sedemdesetih let 20. stoletja velja za na Poljskem živečo Katarino Šalamun-Biedrzycko, ki je obenem tudi ena glavnih prevajalk slovenske poezije v poljščino. Prevodi iz slovenščine v poljščino zajemajo zlasti novejšo slovensko književnost od 90. let 20. stoletja dalje. Ti so pogosto delo prevajalcev, ki so s Slovenijo tako ali drugače povezani. Še bolj to velja za slovensko-poljsko prevodoslovno recepcijo, ki jo je zaznamovalo več raziskovalcev, npr. Rozka Štefan, Niko Jež, Božena Tokarz, Božena Ostromęcka-Frączak, Agnieszka Zatorska; njihovo delo nadaljujejo tudi drugi raziskovalci.

ABSTRACT

A significant part of the works of the most important Polish authors has been translated into Slovene. Very well represented in this regard is Polish realism, followed by modernism and postmodernism, whereas works from other periods have been translated less frequently. Prose and poetry are translated most regularly, while Polish drama has attracted less attention from Slovene translators. Polish modernist, postmodernist and partly romantic works have been translated, among others, by translators who were active in establishing the study of the Polish language and literature at the Faculty of Arts in Ljubljana, especially Rozka Štefan and Niko Jež. A prolific translator of Polish (post)modernist literature is Jana Unuk – a particular mention should be given to her translations of works by Olga Tokarczuk, a Nobel Prize laureate. Another very active translator from Polish since the 1970s is Katarina Šalamun-Biedrzycka, who lives in Poland and who is considered one of the most important translators of Slovene poetry into Polish. Polish translations of Slovene literature include recent Slovene literary works, written from the 1990s onwards, and these are often the work of translators connected to Slovenia in one way or another. This applies even more to the Slovene-Polish translation reception, marked by several scholars, such as Rozka Štefan, Niko Jež, Božena Tokarz, Božena Ostromęcka-Frączak, and Agnieszka Zatorska, whose work is also continued by other researchers.